

УДК: 159.923 (092) (072.2)

В. ШЕВЧУК

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

В.Ф. МОРГУН ЯК ОДИН ІЗ ЛІДЕРІВ ВІТЧИЗНЯНОГО МАКАРЕНКОЗНАВСТВА

(до 65-річчя з дня народження)

У статті розкрито життєвий та творчий шлях Володимира Федоровича Моргуна – кандидата психологічних наук, професора. Вчений відомий своїми численними працями у сфері психології особистості, вікової та педагогічної психології. Досить вагомим є також його внесок у вивчення психолого-педагогічної спадщини А.С. Макаренка.

Ключові слова: науковий доробок В.Ф. Моргуна, історія української психології і педагогіки, макаренкознавство.

Розвиток української психологічної науки на сучасному етапі характеризується активними дослідженнями, які репрезентують особливості її становлення та закономірності розвитку. Вивчення історії розвитку вітчизняної психологічної науки неможливе без дослідження внеску окремих персоналій в розвиток теоретичних та прикладних основ науки. Видатні постаті в науці, які є фундаторами наукових напрямків чи наукових шкіл формують навколо себе творчий колектив однодумців та послідовників. Таким лідером сучасної полтавської психологічної школи є В.Ф. Моргун, відомий своїми фундаментальними працями в галузі психології особистості, психодіагностики, вікової і педагогічної психології.

Наукову основу дослідження персоналій в історії української психології складає методика історико-психологічного портрету фахівця [1]. Дана методика передбачає вивчення життєвого шляху, наукового доробку вченого у сфері психології.

23 березня 2012 року виповнюється 65 років Володимиру Федоровичу Моргуну – кандидату психологічних наук, професору, завідувачу кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, члену спеціалізованої вченої ради Університету менеджменту освіти НАПН України із загальної й педагогічної та вікової психології, члену редколегій журналів «Постметодика», «Імідж сучасного педагога», «Етика і естетика педагогічної дії», «Психологія і особистість», почесному професору Всесвітньої науково-освітньої академії (Болгарія), члену ради Товариства психологів України і співзасновнику його Полтавського обласного осередку, члену правління Міжнародної та Української асоціацій Антона Макаренка, члену Української асоціації політичної психології.

Народився В.Ф. Моргун 23 березня 1947 року в м. Сталіно (тепер Донецьк). Після закінчення 1965 року середньої школи № 3 м. Цілінограда (тепер Астана, столиця Казахстану) із золотою медаллю та кваліфікацією слюсара-авторемонтника, вступає на фізико-математичний факультет Ціліноградського педагогічного інституту, згодом перевівся на біологічний факультет, а через рік – на психологічний факультет МДУ імені М.В. Ломоносова у Москві, куди переїхала вся сім'я.

Теми курсових на факультеті психології були присвячені наступним проблемам: на другому курсі – здібностям (керівник проф. О.І. Нікіфорова, учениця С.Л. Рубінштейна), на третьому – вибору професії (доц. Ю.В. Котєлова, соратниця О.М. Леонтьєва), на четвертому та п'ятому курсах – співвідношенню інтелекту та якостей особистості (де отримав цікаву залежність: старшокласникам, що мали високий рівень інтелекту, ровесники приписували як характерну рису особистості – нескромність (!?)) (доц. О.С. Махлах, соратниця Л.І. Божович, О.О. Смірнова).

Після закінчення МДУ імені М.В. Ломоносова у 1971 році, отримав розподіл на кафедру педагогічної психології та педагогіки факультету психології, де впродовж 1971-1980 рр. був асистентом, аспірантом, працював старшим викладачем.

Кандидатську дисертацію на тему: «Психологічні умови виховання пізнавального інтересу учнів до навчального предмету» (1979) готував під керівництвом тоді – професора, завідувача кафедрою педагогічної психології факультету психології МДУ імені М.В. Ломоносова, а тепер – академіка РАО Ніни Федорівни Талізінної, учениці П.Я. Гальперіна.

З 1980 року і донині – завідувач кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. З 1982 року – доцент, а з 2001 року – професор вищевказаного навчального закладу. У 1984 році нагороджений Нагрудним значком Міністерства освіти УРСР «Відмінник народної освіти», у 2007 році – Знаком Міністерства освіти і науки України «Антон Макаренко» та «Медалью А.С. Макаренка за педагогічну доблесть» Міжрегіональної суспільної організації педагогічної громадськості (Москва, Росія).

Упродовж 1981-1992 рр. В.Ф. Моргун був керівником регіональних науково-прикладних проектів «Профорієнтація молоді на робітничі професії» на замовлення Полтавського турбомеханічного заводу (1981-1983 рр.), регіонального управління «Полтаванафтогазгеологія» (1984-1988 рр.) та Кременчуцького автомобільного заводу (1989-1992). У 1983-1985 рр. очолював українську частину міжнародного науково-прикладного проекту «Професійна орієнтація в середній школі як частина діяльності ВНЗ по формуванню свого контингенту» на замовлення Комісії ЮНЕСКО в Україні та Міністерства освіти України. Упродовж 1997-1998 рр. – співвиконавець проекту «Роль міжнародних інституцій у формуванні сучасного економічного мислення в Україні» на замовлення німецького Фонду Еберта.

В.Ф. Моргун має патенти на винаходи: Моргун В.Ф., Гольденберг Ю.М., Дузенко В.М. Спосіб визначення невротичності, екстравертивності та рівня розвитку особистості: Деклараційний пакет на винахід. – (11) 30042 А. – (51) 6 А 61В 10/00. – 15.11.2000. – Бюл. № 6.

В.Ф. Моргун є автором близько 200 наукових праць з напрямків: вікова психологія; військова психологія; глибинна психологія; викладання психології, підготовка психологів; педагогічна психологія; диференціальна психологія; екологічна психологія; економічна психологія; психологія особистості; етнічна та національна психологія; історія психології та педагогіки; конфліктологія; кримінальна психологія; медична психологія; психодіагностика; мотивація кохання; мотивація навчання; практична психологія; профорієнтація; психологія вчителя, викладача, педагогічної освіти; психологія гри; психологія комп'ютеризації; релігійна психологія; соціальна психологія, політична психологія, психологія спілкування. Крім того, вчений є автором літературної збірок поезій «Дотики душі» (2007) та «Октава кохання» (2011).

Особливе місце поміж наукового доробку В.Ф. Моргуна посідають дослідження особистості та діяльності А.С. Макаренка [3]. За його активної участі створені музей Макаренка в с. Ковалівка (під Полтавою), Міжнародна та Українська макаренківські асоціації, проведено низку конференцій, присвячених впровадженню ідей і педагогічної системи Макаренка в сучасну освіту. За період 1988-2011 років Моргуном надруковано біля 50 праць із макаренкознавства в Україні та за кордоном. Наведемо тільки основні:

А.С. Макаренко и психология личности // Вопросы психологии. – М., 1988. – №4. – С. 81-88. Использование педагогического наследия А.С. Макаренко в работе пропагандиста / Авторы-составители: Г.В. Дьяконов, С.Ф. Клепко, П.Г. Лисенко, В.Ф. Моргуна. – Полтава, 1990. – 56 с. Школа-хозяйство после А.С. Макаренко: забвение или возрождение? // Постметодика. – Полтава, 1998. – №4. – С. 20-26. (Див. також: // Embernevels / Виховання; угорськ. мовою. – 1998. – №7. – С. 69-80). В.Ф. Моргуна, І.Ю. Зубкова, О.С. Матвійчук Наступність: школа-господарство А.С. Макаренка і школа-толока О.А. Захаренка // Освіта. – К., 1998. – №11-12 (11-18 лютого). – С. 4. Хілліг Г, Марочко В., Моргуна В. “Шпигунські пристрасті” навколо Антона Макаренка // Імідж сучасного педагога. – Полтава, 1999. – №1. – С. 5-8. Педагогіка А.С. Макаренка і соціальна реабілітація молоді та дорослих у копенгагенській школі-господарстві Г.Х. Кофода // Постметодика. – 2000. – № 4. – С. 59-62. Вакуленко Ю., Добрынина В., Моргуна В., Осипова І. Педагогіка на рубежі тисячелетий: от школы-хозяйства А. С. Макаренко к школе-деревне М. П. Щетинина // Імідж сучасного педагога. – Полтава, 2002. – № 4-5. – С. 98-99. Психологія особистості в педагогіці А.С. Макаренка. Факсимільний збірник праць 1988-2001 рр. – Полтава, 2002. – 84 с. Макаренковедение требует деловых дискуссий // Полтавская трудовая колония им. М. Горького. Полемика, документы, портреты (1920 – 1926 гг.) / Сост. Гётц Хиллиг // Opuskula Makarenkiana. – Marburg, 2003. – № 25. – С. 35 –44. Педагогіка А.С. Макаренко и социальная реабилитация Г.Х. Кофода // Народное образование. – М., 2003. – № 9. – С. 146-149. Три тайны педагогики А.С. Макаренко // Никольская Н. Второй Международный конкурс им. А.С. Макаренко на ставропольской земле // Воспитательная работа в школе. – М., 2004. – №5. – С. 6-8. Школа и труд // Педагогіка толерантності. – К., 2004. – № 4. – С. 119-122. А. Макаренко – О. Захаренко – І. Зязюн: естафета трудової педагогіки добра ХХ-ХХІ століть // Філософія педагогічної майстерності: Зб. наук. праць / За ред. Н.Г. Ничкало. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – С. 265-274. Часові трансспективи життя особистості і трудова педагогіка А.С. Макаренка // Наука і освіта. – Одеса, 2008. – № 3. – С. 229-234. Антиномії Макаренка // Педагогіка толерантності. – К., 2010. – № 2. – С.118-119. Школа-хозяйство после А.С. Макаренко: забвение или возрождение? [Участники дискуссии: М. Быблюк (Польша), З. Вайц, Э. Гюнтер-Шелльгаймер, Г. Хиллиг (Германия), И. Зязюн, В. Моргуна (Украина), А. Петрикаш (Венгрия), А. Фролов (Россия), Ю. Хашковец (Чехия)] / В. Моргуна // Воспитательная работа в школе. – М., 2010. – № 6. – С. 11-21. Карпенко Л.А., Петровский А.В., Моргуна В.Ф. Макаренко Антон Семенович // Психология общения. Энциклопедический словарь / под общ. ред. А.А. Бодалева. – М.: Когито-Центр, 2011. – С.571. Антиномії Макаренка // Практична психологія та соціальна робота. – К., 2011. – № 1. – С. 77.

В.Ф. Моргуна працює над докторською дисертацією, яка присвячена проблемі розробки багатовимірної концепції особистості та її застосувань.

Поряд з усім вищезазначеним В.Ф. Моргуна є засновником наукової школи кафедри психології психолого-педагогічного факультету ПНПУ імені В.Г. Короленка – «Психологія багатовимірної особистості». Якщо за точку відліку взяти публікацію її лідера, де вперше була викладена концепція багатовимірної особистості, то «роком заснування» школи є 1984 рік [2]. Науковий напрям школи визначає розробка загальної наукової теми кафедри психології: проблема періодизації розвитку особистості в ході життя.

Основні напрямки досліджень: досліджуються теоретичні та прикладні проблеми психології особистості, вікової, педагогічної й соціальної психології: розвиток мотива-

ції та творчого мислення учнів, психологічний супровід профорієнтації, психологічні умови розвитку педагогічної рефлексії, розвиток особистості в етності та культурі, особливості делінквентної поведінки, емпатія й атракція в системі «вчитель – учень», мотивація кохання, мотивація суспільно-політичної активності молоді тощо.

Головні здобутки розроблених тем: створена багатовимірна концепція особистості; розроблені методики психодіагностики особистості: реального, бажаного і фантастичного бюджетів часу людини; мотивації кохання; багатовимірного аналізу вільних словесних асоціацій; аналізу досягнень людини з метою профілювання та профорієнтації; полімотивації учнів; експертної співбесіди з абітурієнтами; історико-психологічний портрет фахівця тощо; запропонована система вікової профорієнтації: гармонійний розвиток задатків і здібностей немовлят; самообслуговуюча праця та ігрова профорієнтація дошкільників; суспільно-корисна праця, профосвіта і трудове навчання молодших школярів; політехнічна освіта (опанування технологіями), виробнича праця і профагітація у підлітковому віці; профконсультація (включаючи й експрес-формуочу діагностику здібностей), профільне навчання, профпідбір і профкваліфікація старшокласників; профвідбір, професійна освіта і профадаптація юнацтва; підвищення кваліфікації, перекваліфікація і реорієнтація у зрілому віці; визначено типи інтеграції та диференціації навчання тощо.

Під керівництвом або за консультуванням В.Ф. Моргуна захистили кандидатські дисертації: А.О. Чунаєв, В.В. Колинко, Л.І. Дубова, Н.О. Чайкіна, А.С. Харченко, Н.О. Гончарова, Р.М. Білоус, О.С. Куц. Отримували неформальні консультації аспіранти і здобувачі: А.М. Бойко, Л.І. Гоженко, В.Р. Ільченко, Ю.І. Калюжна, Т.А. Устименко, Н.О. Юдіна, Т.А. Яновська (Полтава); Н.І. Жигайло (Львів); І.Ю. Зубкова (Луцьк); В.В. Колодочка (Шевчук), А.П. Коняєва, Т.М. Пазюченко, І.І. Юрас (Київ), М.Є. Мутафова (Оракова) (Благодєвград, Болгарія), Н.Ю. Ткачова (Белгород), І.В. Фастовець (Chapell Hill, USA), Н.І. Юдашина (Москва) та ін.

Найближчі перспективи наукової психологічної школи: продовження розробки фундаментальної теми періодизації розвитку особистості в ході життя; навчально-методичне забезпечення підготовки психологів посібниками з грифом МОН України; науково-методичний супровід новоствореної психологічної служби ПНПУ імені В.Г. Короленка.

Під час роботи на посаді завідувача кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка розкрилися й організаторські здібності Володимира Федоровича. Під його керівництвом був сформований творчий і дружній колектив викладачів-психологів.

Засвідчуємо ювілярові від усього професорсько-викладацького та студентського складу ПНПУ імені В.Г. Короленка найсердечнішу шану і повагу. Зичимо ще багато років бути натхненим сіячем на психолого-педагогічній ниві, з успіхом втілювати в життя свої благородні задуми і мрії. Бажаємо міцного здоров'я, довгих років успішної праці, всіляких гараздів та родинного щастя.

Список використаної літератури

1. Колодочка В. В. *Історико-психологічний портрет фахівця. Методичні матеріали та рекомендації* / В.В. Колодочка, В. Ф. Моргун. – Полтава : ПДПУ, 2006. – 50 с.
2. Моргун В.Ф. *Монистическая концепция развития личности* / В.Ф. Моргун // *Методологические проблемы развития советской педагогики в условиях осуществления реформы школы* / Под ред. Н.Д. Никандрова, Г.В. Воробьева. – М. : Изд-во АПН СССР, 1984. – С. 196 – 199.
3. Моргун В. Ф. *Психология личности в педагогике* А.С. Макаренка: Факсимільний збірник праць 1986-2001рр. / В.Ф. Моргун. – Полтава: АСМІ, 2002. – 84 с.

Стаття надійшла до редакції 26. 01. 2012.

Шевчук В.

Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г. Короленко

**В.Ф. МОРГУН КАК ОДИН ИЗ ЛИДЕРОВ ОТЕЧЕСТВЕННОГО МАКАРЕНКОВЕДЕНИЯ
(К 65-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ)**

В статье раскрываются жизненный и творческий путь Владимира Федоровича Моргуна – кандидата психологических наук, профессора. Ученый известен своими многочисленными трудами в области психологии личности, возрастной и педагогической психологии. Достаточно весомым является также его вклад в изучение психолого-педагогического наследия А. С. Макаренко.

Ключевые слова: научный задел В. Ф. Моргуна, история украинской психологии и педагогики, макаренковедение.

Shevchuk V.

Poltava National Pedagogical University named after Korolenko

**VLADIMIR MORGUN AS ONE OF THE LEADERS OF DOMESTIC SCIENCE OF MAKARENKO
(to the 65th ANNIVERSARY)**

The article deals with the life and career of Vladimir Fedorovich Morgun - candidate of psychological sciences, professor. A scientist known for his numerous works in the personality psychology, developmental and educational psychology. Quite significant is his contribution to the study of psycho-pedagogical heritage A.S. Makarenko.

Keywords: scientific contributions V.F. Morgun, Ukrainian history of psychology and pedagogy, science of makarenko